

NÁKLAŽÁKY VOLVO

Erlend Loe

☰ KNIHA ZLIN

Tento překlad vychází s laskavou podporou nadace NORLA.

This translation has been published with the financial support of NORLA.

Copyright © Cappelen Damm AS, 2005
Translation © Kateřina Křišťůvková, 2017

ISBN 978-80-7473-526-4

Maj Britt byla navždy zbavena práva vlastnit andulky. Soud tak stanovil s nemilosrdnou jasností.

NESMÍ andulky vlastnit ani se o ně starat až do konce života. Jinými slovy může zapomenout na dosavadní příjemný zvyk, že ji ráno probudí spokojené štěbetání těchto tvorečků vycházející ze zakrytých klecí, které po celá léta naplňovalo její obývací pokoj v nekonečných švédských lesích.

NESMÍ vlastnit andulky.

Ani ptáky s podobným typem zobáku. Jiní ptáci ji překvapivě nezajímají. Nechápe, co na nich kdo má.

Pokud nesmím mít andulky, pak už je všechno jedno, pomyslela si po vynesení rozsudku.

Navíc musela zaplatit pokutu ve výši šesti tisíc korun. Které neměla. Dohodla si splátkový kalendář s těmi kretény ze Skandinavska Enskilda Banken, Skandinávské soukromé banky. Každý měsíc jí z její již tak skromné penze strhávali dvě stě korun.

To se stalo před několika lety, avšak jen zřídka uplyne hodina, aniž by to Maj Britt zabořelo. Ta událost ovlivňuje její myšlenkové pochody. Z ponížení se rozhodně nevzpamatovala. Naopak, nese si ho s sebou

jako vlajku, vysoko a vzpřímeně. Svým způsobem lze říci, že ji to probudilo.

Až do události s andulkami byla Maj Britt po celý život starostlivou a pečlivou hospodyní. Jako mnoho žen své generace toho příliš nenamluvila, nevyjadřovala vlastní názory a věnovala se výhradně dětem, mytí nádobí a jiným činnostem, které mimo čtyři stěny domova nejsou vidět.

Po události s andulkami najednou nahlédla svět novými očima.

A spatřila, že si v něm lze pěkně užívat.

Maj Britt s andulkami byla jiná než Maj Britt bez andulek.

Andulková Maj Britt byla takřka dojemně veselá. S pobrukováním trpělivě čekávala, až se její manžel Birger vrátí na víkend domů z továrny v Göteborgu (a později z továrny v Umeå), a mezitím vychovávala děti, pekla, obdělávala bramborové pole a sledovala, jak si roční období pohrávají s obrovským stromem na dvoře, mimochodem dubem. A později, když se děti odstěhovaly do velkoměst, aby se zařídily po svém, vytrvale měnila andulkám vodu, sypala jim semínka a vsouvala jim mezi mříže klecí kousky jablek (ze zahrady), ostatně klece vždy udržovala vzorně vycíděné, to se rozumí prakticky samo sebou, ale nyní jsme to navíc zcela explicitně vyjádřili, a tím zdůraznili.

Bezandulková Maj Britt je oproti tomu našťvaná. Našťvaná na lokální, ale také globální úrovni.

Je našťvaná na švédský právní systém. Stát je jí téměř lhostejný. Finančnímu ústavu Skandinaviska Enskilda Banken přeje jen to nejhorší. Firmě Volvo Lastvagnar, švédskému výrobcí nákladních vozidel, vyčítá, že se Birgerovi nikdy nedostalo uznání za jeho cenný příspěvek

k vývoji nákladních automobilů, a každý večer se modlí k Bohu, aby prodavač v karlstadském zverimexu, který jí odmítá prodat nové andulky, kdykoli se o jejich nákup pokouší, uklouzl ve svém obchodě na schodech a zapíchl si kliku od dveří do vedlejších nosních dutin – nebo přinejmenším do patra.

Na Boha je ostatně našťvaná také. Neodepsala ho však docela. Nechává mu maličko pootevřená vrátka. Nemá si totiž jinak s kým promluvit.

Samozřejmě že Maj Britt zašla příliš daleko. O tom není pochyb. To je jí bolestně jasné. Dnes už ano. A mrzí ji to. Ráda by svůj čin vzala zpátky. Jenže po Birgerově smrti se jí úplně zatmělo a po desetiletích řádného chovu andulek ji najednou napadlo, jako se to může stát komukoli, kdo má právě špatný den, že ty bouličky, které mají andulky nad zobákem, jim jsou na obtíž. Přišlo jí, že tyhle nosní dírky, nebo co to vlastně je, jsou ze strany přírody omylem, a proto je všem celkem velkými kleštičkami na nehty odštípla. Andulky si jednou rukou pevně přidržela a druhou jim bouličky odštípla.

To očividně nelze provádět beztrestně.

A místo aby se jí dostalo pomoci a možnosti si s někým popovídat, pohnal ji systém před soud, ponížil ji a zbavil možnosti stýkat se s jedinými tvory, kteří jí rozuměli a jimž ona sama měla zájem rozumět.

Maj Britt bydlí na svém malém hospodářství devadesát dva let. Vyrostla tam s rodiči a sedmi sourozenci. A jako jediná z rodiny tam zůstala i poté, co se ostatní odstěhovali a rodiče zestárlí a odešli. Na scéně se objevil Birger a naštěstí se mu v lese také líbilo. Chodil často na lov a rybažil. Ticho mu nevadilo. Cítil se tu dobře. Když ve čtyřicátých letech dostal práci u firmy Volvo Lastvagnar v Göteborgu, Maj Britt to znervóznilo, avšak Birger se postupně smířil s tím, že by Maj Britt neměla v Göteborgu co na práci, a proto do zaměstnání dojížděl. Prvních dvacet let každý týden, ale později ho na vlastní žádost přeložili do firemní továrny v Umeå, a to pak býval pryč několik měsíců v kuse, nicméně jakmile se zlepšila dopravní infrastruktura, začal týdně pendlovat i odtamtud. Nějakých sedm set osm set kilometrů jedna cesta. Slyšali o jiných, kteří také museli za prací dojíždět daleko, a proto se s tím naučili žít. Lidé jsou různí. Někteří to mají do práce kousek, jiní daleko. V rádiu navíc slyšeli o jednom chlapíkovi, který třikrát týdně jezdil tři sta šedesát kilometrů na zkoušku orchestru.

Obec Eda se s Maj Britt trápí už několik let. Maj Britt se na stará kolena proměnila v potíživku. Špatně chodí, ale na léčbu nedochází, protože má (oprávněné) podezření, že by ji tam přemlouvali, aby se přestěhovala ze svého hospodářství do domova pro seniory, kde by mohli lépe kontrolovat její nápady a zatínat jim tipec. Díky jisté substanci, která se nečekaně zjevila v jejím životě (a o níž bude pojednáno později), vzdoruje bolestem a pohybuje se s pomocí starých bambusových lyžařských hůlek. Pevně se jich drží. Je tak v obci Eda známou postavičkou. Staříčká a téměř vysušená ženuška, která se s námahou belhá opírajíc se o lyžařské hole. Nezasvěcenému pozorovateli by se mohlo zdát, že se podobně jako někteří místní padesátníci a šedesátníci vrhla na nordic walking, ale nic nemůže být pravdě vzdálenější. Maj Brittiny bambusové hole nemají s nordic walkingem nic společného. A kdyby Maj Britt věděla, co nordic walking je, opovrhovala by jím. Pro ni prostě hole představují jediný způsob, jak se pohybovat. V těch řídkých případech, kdy spí, je opírá o noční stolek. Zbytek času je má vždycky s sebou, ať je kdekoli. Dřevěné podlahy u ní doma jsou samá drobná

dírka od kovových hrotů, ale to Maj Britt netrápí. Už dávno ji nezajímá, jak podlahy vypadají, vlastně ani jak vypadá cokoli jiného.

Na obecním úřadě si s ní tak úplně neví rady. Na jednu stranu se cítí morálně povinováni chovat se k nejstarší ženě v obci s úctou, ale na stranu druhou nikdo z nich nepochybuje o tom, že jí nelze nijak pomoci. Říkají si, že když jí občas šoupnou nějaký ten pamlsek, asi tak jako psovi, ušetří si spoustu problémů. Protože Maj Britt se nikdy nevzdává. Telefonuje zastupitelům a chodí za nimi a trpělivě čeká i v případě, kdy se jí dostane informace, že člověk, s nímž chce mluvit, není přítomen. Nikoho se nebojí. Pochopila, že má svá práva, a tím se proměnila v noční můru byrokratů. Zastupitelé ji nemají rádi, ale musí jí pomáhat a tuto dvojakou situaci samozřejmě Maj Britt plně využívá. Někdy, zvláště po telefonu, působí racionálně a mile, a pak snadno dosáhne, čeho chce. Takto se například vnutila na několik kurzů pořádaných místní pobočkou úřadu práce – ačkoli ty jsou v podstatě vyhrazeny pro lidi v aktivním věku, kteří potřebují rekvalifikaci nebo jinou pomoc se začleněním do pracovního procesu. Nejnověji se před několika měsíci zúčastnila osmítýdenního kurzu zacházení s internetem a v souvislosti s tím si navzdory svému vysokému věku dokázala zařídit finanční příspěvek na obstarání počítače. Ten teď stojí na jejím kuchyňském stole. Protože pro Maj Britt je kuchyně nejdůležitější místností. Není velká, ale Maj Britt v ní má na dosah všechno, co potřebuje: kamna, rádio, překapávač na kávu, fotografie dětí, vnučat

a pravnoučat,* a také výhled na dub na dvoře a dále na pole, která propachtovala sousedovi, jehož jméno si občas nedokáže vybavit.

* ad Maj Brittiny děti, vnoučata a pravnoučata

Maj Britt má dva syny, Gösta a Hasseho, oběma je přes sedmdesát. Gösta po celý dospělý život vyučoval na jedné helsinské škole a po odchodu do penze už v Helsinkách zůstal, protože tam bydlí jeho děti (jak se jmenují, je fuk) a také jejich děti, a samozřejmě rovněž proto, že už tam zapustil kořeny. Mezi Finy je mu dobře.

Hasse je farmaceut na penzi, bydlí ve Stockholmu a trpí obličejovou slepotou. Kvůli tomu má život poněkud těžší, než tak život zpravidla bývá. Nepoznává přátele, což samozřejmě vede k řadě zvláštních a zčásti bolestných situací. Občas nepozná ani své dvě děti. Identifikuje je jen podle oblečení nebo podle aut, v nichž jezdí. Jeho starší syn měl několik let vousy a pak to nebyl problém, ale bez vousů to může pro Hasseho být kdokoli. O tuto poruchu se začali nedávno zajímat vědci, proto existuje slušná naděje, že s postupem času dokážou izolovat gen, který ji způsobuje, a možná ho dokonce srazí na kolena.

Ani Gösta, ani Hasse nenavštěvují matku zrovna často. Jednou nebo dvakrát do roka. Vnoučata a pravnou-

čata za ní jezdí ještě méně a poté, co byla Maj Britt před několika lety načapána, jak před štědrovečerní večeří za rohem svého domu užívá substanci tišící bolest a způsobující změnu osobnosti (jak o tom bude pojednáno později), ji oba synové tak trochu odepsali. Co možná nejčastěji ji vyzývají, aby přijala nabídku od obce a přestěhovala se do domova pro seniory. Nesmířili se s tím, jaký směr její život nově nabral. A ačkoli se Hasse může ve svých farmaceutických časopisech dočíst, že v jiných částech světa byla výše zmíněná substance akceptována jako analgetikum, je toho názoru, že matčin zvyk je nehorázný a těžko se s ním lze vyrovnat. Navíc ne vždycky pozná její obličej. Co je to za divnou bábu? myslí si někdy, než mu dojde, že to je jeho vlastní matka, a opět ho přepadne odevzdanost.

Ti, kteří si po přečtení této pasáže myslí, že by si měli o obličejové slepotě zjistit víc, si můžou otevřít stránku <http://www.choisser.com/faceblind/> a vlastním tempem si přečíst podrobnosti o tom, co tato porucha obnáší. Ti, kteří si víc zjistit nechtějí, si mohou přečíst něco jiného nebo se jít za pěkného počasí projít.

Za pomoci počítače provozuje Maj Britt cosi, o čem se sama domnívá, že to je podvratná činnost v podobě vlastní webové stránky. Trochu se s ní trápí, ale když se jí zadaří, aktualizuje ji, píše na ni protesty a rady a vyzývá lidi k revoltě, ať už se nacházejí kdekoli na světě. Pokud jsou například na Srí Lance, podněcuje je Maj Britt, aby se vydali do hor a projevíli odpor vůči podmínkám, v jakých žijí a pracují sběrači čaje. Nedostávají téměř žádnou mzdu a žijí v nepříjemných podmínkách, nemají možnost svůj život změnit a podle Maj Britt bychom právě tohle měli mít na paměti, až příště pohodlně usazeni nad kouřícím šálkem čaje dáme volný průchod myšlenkám. Maj Britt chce, abychom si uvědomovali, že někdo musel ten náš čaj oddřít. Čaj, který představuje v našem všedním dni pauzu, je pro jiné celoživotním peklem, to nám chce Maj Britt připomenout.

Informace o bezpráví tohoto světa získává prostřednictvím novin a časopisů a rovněž na internetu. Číst anglicky jí činí potíže, je však toho názoru, že nalézá dostatek informací v jazycích, kterým rozumí, tedy ve švédštině, v norštině a v nouzi i v dánštině. S internetem

je Maj Britt dost spokojená. Otevřel jí nové možnosti. Dokonce jí zavolali z jistého stockholmského obchodu se zdravou výživou a zeptali se jí, jestli by nemohli na její webovou stránku umístit svoji reklamu. Maj Britt je poslala někam, ale vzápětí toho zalitovala a zavolala jim zpátky a od té doby lze v horním rohu její webové stránky spatřit uzoučký reklamní banner na doplněk stravy s vysokým obsahem polynenasycených mastných kyselin. Noviny a časopisy, jež nemá Maj Britt předplacené, si čte v knihovně (*Biblioteket ska vara en attraktiv mötesplats för livslångt lärande, kulturella upplevelser och demokratiska grundvärden. Biblioteket skal vara en spjutspets i Eda kommun både vad gäller ny teknik och hög informationskompetens*, tedy Knihovna má být atraktivním centrem celoživotního vzdělávání, kulturních zážitků a demokratických hodnot. Knihovna v obci Eda má zastávat klíčovou roli v oblasti nových technologií a informačních kompetencí). Občas si Maj Britt bere čtivo domů. Jinými slovy: krade ho. Dělá to natolik často, že si musela v obývacím pokoji zřídit regál jen na časopisy. Aby na něj měla místo, musela z jedné celé stěny sundat porcelánové talířky s modrým květinovým dekorem z produkce dánské královské porcelánky Royal Copenhagen (*a variety of outstanding designs and porcelain craftsmanship*, tedy široká paleta výjimečných vzorů a řemeslná zručnost), které sbírala dobrých šedesát let. Po události s andulkami na ně najednou začala pohlížet jako na krámy, vyházela je co nejdál do zahrady a několikrát je přejela starým traktorem. Nechtěla dopřát jiným místním sběratelům tu radost, kterou by

jim jistě přivodilo zjištění, že je na blešáku za hubičku téměř kompletní sbírka porcelánu Royal Copenhagen s modrým květinovým dekorem.

Mimo konkrétní příklady bezpráví, které si Maj Britt aktivně vyhledává, obsahuje její webová stránka projevy pobouření, s jehož vyhledáváním jí nikdo pomáhat nemusí. Nese si ho v sobě sama. Je ho prakticky plná. Jde o vztek, který je konkrétně zacílený i zcela bezcílný zároveň. Maj Britt má silné podezření, že život je v podstatě nespravedlivý, že bezpráví nebere konce, že se stejně jako vesmír rozpíná již dávno ustáleným tempem a zvětšuje se a rozmáhá každým dnem a každou vteřinou. Také ji rozčiluje vlastní zanedbanost. Děsí ji, že musela zestárnout, aby si uvědomila, jak spolu všechno souvisí.

Anton von Borring, tak zní jméno jistého muže. Tak zní jméno Maj Brittina souseda. Jeho dům je vzdálen necelý kilometr od Maj Brittina hospodářství. Je to jediný soused. Nikdo menší než majitel panství. Statek Maj Brittiny rodiny byl po staletí majetkem jeho rodu, avšak Birger* dokázal jednoho svatojanského večera koncem šedesátých let von Borringa přemluvit, aby jim ho prodal. Ze starého přátelství. A v opilosti. Von Borring pije velice zřídka, takže to byla prostě šťastná souhra okolností. Když se následujícího dne probudil a svého činu zalitoval, byla už smlouva podepsaná. Člověk nikdy nemá prodávat půdu. To učí šlechtičtí rodiče své šlechtické potomky. Obnovitelné zdroje se klidně prodávat mohou. Tedy dříví, ryby, losi a obilí. Jen půda sama ne. Půdu za žádnou cenu nikdy neprodávej, učí. Vlastnit je aristokratické, prodávat ostudné. Tak to je.

Jenže von Borring prodal. Zradil své předky a prodal malé hospodářství a pozemek, na němž stálo. A to ani nepotřeboval peníze.

Právě von Borring informoval spolek na ochranu zvířat o oné události s andulkami.

To si zapamatujte.

* ad Birger

Birger je tedy zesnulý Maj Brittin manžel. Z vlastní zkušenosti vím (já, autor tohoto textu), že někteří čtenáři vyžadují opakování podobných informací. Mohou k tomu mít řadu důvodů. Možná jsou lehce zaostalí nebo mají třeba jen naspěch, a proto čtou text rychleji, než by bylo záhodno. Recenzenti (kupříkladu) patří do zvláštní skupiny, která musí v průběhu několika málo měsíců přečíst obrovské hromady knih a vytvořit si na ně názor. Musí se orientovat v mnoha jménech, mnoha zápletkách a mnoha literárních stylech. A zvláště v případech, kdy jsou recenzenti předpojatí a čtou nějakou knihu proto, že si tím chtějí potvrdit, že její autor píše špatně, se může snadno stát, že zcela nepochytí, která fiktivní postava se jak jmenuje. Doneslo se mi dokonce, že existují recenzenti, kteří na redakčních poradách prosí, aby jim byly přiděleny knihy, o nichž si jsou jistí, že se jim nebudou líbit. U někoho může být touha zaříznout určitou knihu silná a vyhraněná. Ne nepodobná sexuálnímu pudu. A proč ne? Jistě to může být zábava. Dokážete si ale sami představit, jakýma očima takoví lidé příslušný text čtou. Klidně jim může utéct

nějaké to jméno, a oni se přitom nebudou obtěžovat s listováním dozadu a ověřováním toho, o kom vlastně čtou. Proto znovu opakují: Birger je zesnulý Maj Brittin manžel. Není nejdůležitější postavou tohoto textu, ale má v něm své místo. Leccos vám unikne, pokud si nezapamatujete, kdo to je, respektive tedy byl. Ostatní zmiňované postavy povětšinou žijí. Ale chudák Birger je už po smrti.